

MENSENRECHTEN

De Europese Unie zet zich in haar externe betrekkingen in voor de ondersteuning van de democratie en de mensenrechten, overeenkomstig haar grondbeginselen van vrijheid, democratie en de eerbiediging van de mensenrechten, de fundamentele vrijheden en de rechtsstaat. De EU streeft ernaar om de mensenrechten in al haar beleidsmaatregelen en programma's te integreren, en zij beschikt over verschillende beleidsinstrumenten inzake mensenrechten ten behoeve van specifieke acties – waaronder de financiering van specifieke projecten via de financieringsinstrumenten van de EU.

RECHTSGROND

- Artikel 2 van het Verdrag betreffende de Europese Unie (VEU): de waarden van de EU. “De waarden waarop de Unie berust, zijn eerbied voor de menselijke waardigheid, vrijheid, democratie, gelijkheid, de rechtsstaat en eerbiediging van de mensenrechten, waaronder de rechten van personen die tot minderheden behoren”;
- Artikel 3 VEU: de doelstellingen van de EU. In “de betrekkingen met de rest van de wereld” draagt de EU bij tot “de uitbanning van armoede en de bescherming van de mensenrechten, in het bijzonder de rechten van het kind, alsook tot de strikte eerbiediging en ontwikkeling van het internationaal recht, met inbegrip van de inachtneming van de beginselen van het Handvest van de Verenigde Naties”;
- Artikel 6 VEU: het Handvest van de grondrechten en het Europees Verdrag voor de rechten van de mens. Hoewel het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie (artikel 6, lid 1) uitsluitend expliciet verwijst naar de uitvoering van de EU-wetgeving, moeten de EU-instellingen en -organen en de lidstaten bij de externe betrekkingen van de EU ook het Handvest eerbiedigen. Ook landen die tot de EU toetreden, moeten het Handvest naleven. In artikel 6, lid 2, wordt bepaald dat de EU moet toetreden tot het Europees Verdrag voor de rechten van de mens ([4.1.2](#));
- Artikel 21 VEU: beginselen die ten grondslag liggen aan het extern optreden van de Unie. Deze beginselen zijn de democratie, de rechtsstaat, de universaliteit en de ondeelbaarheid van de mensenrechten en de fundamentele vrijheden, de eerbiediging van de menselijke waardigheid, gelijkheid en solidariteit en de naleving van de beginselen van het Handvest van de Verenigde Naties van 1945 en het internationaal recht. In artikel 21 spreekt de EU haar steun uit voor het beginsel van “ondeelbaarheid van de mensenrechten en de fundamentele

vrijheden”, en verbindt zij zich ertoe economische en sociale rechten op één lijn te stellen met burgerrechten en politieke rechten;

- Artikel 205 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie (VWEU): algemene bepalingen inzake het extern optreden van de Unie. In dit artikel wordt bepaald dat het internationaal optreden van de EU berust op de in artikel 21 VEU neergelegde beginselen.

MENSENRECHTENBELEID VAN DE EU

In 2012 keurde de Raad een [strategisch kader voor mensenrechten en democratie](#) goed, samen met een actieplan voor de concrete uitvoering ervan. In het kader zijn de beginselen, doelstellingen en prioriteiten voor de verbetering van de doeltreffendheid en de samenhang van het EU-beleid voor de volgende tien jaar vastgelegd. Deze beginselen omvatten het integreren van mensenrechten in alle beleidsmaatregelen van de EU (als rode draad), ook daar waar intern en extern beleid overlappen, en het streven naar een meer op maat gesneden benadering. Op voorstel van de Europese Commissie en de vicevoorzitter/hoge vertegenwoordiger van de Unie voor buitenlandse zaken en veiligheidsbeleid (VV/HV) keurde de Raad in november 2020 het derde [EU-actieplan inzake mensenrechten en democratie](#) goed. Dit actieplan bevat de ambities en prioriteiten voor de periode 2020-2024, die zijn onderverdeeld in vijf belangrijke onderdelen van optreden van de EU en de lidstaten:

- de bescherming en empowerment van personen;
- de opbouw van veerkrachtige, inclusieve en democratische samenlevingen;
- het bevorderen van een mondiaal systeem voor mensenrechten en democratie;
- nieuwe technologieën: het benutten van kansen en het aanpakken van uitdagingen;
- het boeken van resultaten door samen te werken.

De Raad heeft een reeks thematische [richtsnoeren inzake mensenrechten](#) aangenomen. Deze bevatten praktische instructies voor EU-vertegenwoordigingen over de hele wereld met betrekking tot:

- maatregelen tegen de doodstraf
- dialogen over mensenrechten
- de rechten van het kind
- maatregelen tegen foltering en andere wrede behandeling
- de bescherming van kinderen in gewapende conflicten
- de bescherming van mensenrechtenverdedigers
- de naleving van het internationaal humanitair recht
- de bestrijding van geweld tegen vrouwen en meisjes
- de bevordering van vrijheid van godsdienst en levensovertuiging

- de bescherming van de rechten van lesbiennes, homo-, bi-, trans- en interseksuelen (lhbti)
- de bevordering van de vrijheid van meningsuiting, zowel online als offline
- non-discriminatie bij extern optreden
- veilig drinkwater en sanitaire voorzieningen.

De landenstrategieën van de EU inzake mensenrechten en democratie volgen een bottom-upbenadering die tot doel heeft de mensenrechtenrichtsnoeren en -prioriteiten van de EU te bundelen tot één samenhangend beleidsdocument. Ze zijn toegesneden op elk specifiek land en stellen doelstellingen vast voor een periode van drie jaar.

Regelmatig neemt de EU de mensenrechten als thema op in politieke dialogen met derde landen of regionale organisaties. Daarnaast onderhoudt zij met zo'n zestig landen dialogen en beraadslagingen specifiek over de mensenrechten.

De bilaterale handelsovereenkomsten en de verschillende associatie- en samenwerkingsovereenkomsten tussen de EU en derde landen of regionale organisaties bevatten een mensenrechtenclausule waarin de eerbiediging van mensenrechten als “essentieel element” wordt gedefinieerd. Deze clausule dient als toegangspoort voor betrokkenheid en dialoog, maar ook als basis voor het opleggen van passende maatregelen, zoals het beperken of opschorten van de samenwerking in geval van ernstige schendingen van de mensenrechten en de democratische beginselen. Prikkel voor de ratificatie en toepassing van verdragen inzake mensenrechten en arbeidsrechten zijn vervat in de preferentiële handelsregelingen die de EU aan ontwikkelingslanden toekent ([5.2.3](#)).

Voor de toetredingslanden is een krachtig conditionaliteitsmechanisme in het leven geroepen ([5.5.1](#)). Alvorens tot de EU toe te treden, moeten deze landen stabiele instellingen ontwikkelen die de democratie, de rechtsstaat, de mensenrechten en het respect voor en de bescherming van minderheden garanderen, een proces dat actief wordt ondersteund door de EU. Het Europees nabuurschapsbeleid ([5.5.5](#)) is eveneens gebaseerd op gemeenschappelijke waarden van democratie, de rechtsstaat en eerbiediging van de mensenrechten. De EU steunt partnerlanden bij het doorvoeren van hervormingen en hanteert daarbij een “meer voor meer”-aanpak (meer integratie en geld om vooruitgang te belonen).

De verkiezingswaarnemingsmissies van de EU zijn er eveneens op gericht de mensenrechtensituatie te verbeteren, namelijk door intimidatie en geweld tijdens verkiezingen te helpen voorkomen en de democratische instellingen te versterken.

Bovendien bevordert de EU de mensenrechten door middel van deelname aan multilaterale fora, zoals de derde commissie van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties, de Mensenrechtenraad van de VN, de Organisatie voor veiligheid en samenwerking in Europa (OVSE) en de Raad van Europa. Verder zet de EU zich in voor internationale justitie – bijvoorbeeld via het Internationaal Strafhof.

Met een begroting van 1 511 miljard EUR voor de periode 2021-2027 zorgt het thematische programma inzake mensenrechten en democratie in het kader van het instrument voor [nabuurschapsbeleid, ontwikkeling en internationale samenwerking](#)

– [Europa in de wereld](#) vooral voor de ondersteuning en bescherming van actoren uit het maatschappelijk middenveld die zich inzetten voor de mensenrechten en de democratie. Een belangrijk aspect van dit instrument is dat er geen instemming van de regering van het partnerland is vereist. Daarnaast heeft de EU zich verplicht tot de geleidelijke integratie van een op rechten gebaseerde benadering in al haar ontwikkelingsprogramma's, op basis van een in 2014 door de Commissie ontwikkeld en [in 2021 bijgewerkt instrumentarium](#).

In december 2020 stelde de Raad een [verordening](#) vast tot instelling van een mondiale sanctieregeling voor schendingen van de mensenrechten. Hierdoor kan de EU optreden tegen personen, entiteiten en lichamen – zowel overheidsactoren als niet-overheidsactoren – die verantwoordelijk zijn voor, betrokken zijn bij of in verband worden gebracht met ernstige mensenrechtenschendingen in de hele wereld. Per oktober 2023 heeft de Raad [beperkende maatregelen](#) (bevrozing van tegoeden en, in voorkomend geval, reisverboden) opgelegd aan 67 personen en 20 entiteiten.

In het licht van het toenemende bewijs en de toenemende bewustwording van mensenrechtenschendingen in mondiale waardeketens heeft de Commissie in februari 2022 een [voorstel](#) ingediend voor een richtlijn inzake passende zorgvuldigheid in het bedrijfsleven op het gebied van duurzaamheid. Deze richtlijn moet ondernemingen wettelijk verplichten om negatieve effecten van hun activiteiten op de mensenrechten en het milieu in kaart te brengen en indien nodig te voorkomen, te beëindigen of te beperken. In juni 2023 heeft het Parlement in de plenaire vergadering amendementen op het Commissievoorstel aangenomen, terwijl de interinstitutionele onderhandelingen aan de gang zijn.

Op 14 september 2022 publiceerde de Commissie een aanvullend [voorstel](#) voor een verordening die voorziet in een verbod op het in de handel brengen op de EU-markt van goederen die zijn vervaardigd met behulp van dwangarbeid. De commissies van het Parlement hebben op [16 oktober 2023](#) hun standpunt vastgesteld.

In het [jaarverslag over de mensenrechten en de democratie in de wereld](#) dat wordt voorbereid door de VV/HV en wordt goedgekeurd door de Raad, wordt een overzicht gegeven van de mensenrechtensituatie in de wereld en van de activiteiten van de EU in het afgelopen jaar.

ACTOREN

De Europese Raad legt de strategische belangen van de EU en de algemene richtsnoeren van het gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid (GBVB) vast ([5.1.1](#)).

De Raad Buitenlandse Zaken buigt zich in het algemeen over mensenrechtenkwesties die verband houden met het GBVB of het handels- of ontwikkelingsbeleid van de EU. De werkgroep mensenrechten van de Raad (Cohom), die voorbereidend werk verricht voor mensenrechtendebatten en -besluiten op hoog niveau, bestaat uit mensenrechtendeskundigen uit de lidstaten en vertegenwoordigers van de Europese Dienst voor extern optreden (EDEO) en de Commissie.

Elke EU-delegatie heeft een contactpunt voor de mensenrechten. De EU-delegaties spelen een essentiële rol bij de ontwikkeling en uitvoering van

de landenstrategieën op het gebied van mensenrechten en democratie, de voorbereiding van de mensenrechtendialogen, het onderhouden van contacten met mensenrechtenverdedigers en het maatschappelijk middenveld, en de vaststelling van de prioriteiten van de financiële bijstand van de EU.

De Commissie onderhandelt over internationale overeenkomsten, ziet toe op het uitbreidingsproces en het nabuurschapsbeleid, en beheert ontwikkelingsprogramma's en financieringsinstrumenten (in nauwe samenwerking met de EDEO).

Het is de taak van de speciale vertegenwoordiger van de EU voor de mensenrechten om de doeltreffendheid en zichtbaarheid van het mensenrechtenbeleid van de EU te vergroten. De speciale vertegenwoordiger heeft een breed en flexibel mandaat en werkt nauw samen met de EDEO. Deze functie wordt momenteel bekleed door Eamon Gilmore, die op 1 maart 2019 met zijn werkzaamheden is gestart.

Het Parlement draagt bij tot de ontwikkeling van het EU-beleid en houdt toezicht op de werkzaamheden van de overige EU-instellingen.

Overeenkomstig de artikelen 207 en 218 VWEU is voor de inwerkingtreding van de meeste internationale overeenkomsten de instemming van het Parlement vereist. In 2011 blokkeerde het Parlement bijvoorbeeld het textielprotocol bij de partnerschaps- en samenwerkingsovereenkomst (PSO) tussen de EU en Oezbekistan, hoofdzakelijk op grond van kinderarbeid. Pas in 2016 hechtte het Parlement zijn goedkeuring aan dat protocol, nadat er aanzienlijke verbeteringen in waren aangebracht met betrekking tot het gebruik van kinderarbeid en dwangarbeid.

Op grond van artikel 36 VEU is de VV/HV verplicht het Parlement te raadplegen over de voornaamste aspecten en fundamentele keuzes op het gebied van het GBVB, en het Parlement te informeren over de ontwikkeling van die beleidsmaatregelen. Het Parlement kan vragen of aanbevelingen tot de Raad en de VV/HV richten.

De resoluties van het Parlement zijn erop gericht de schendingen van mensenrechten onder de aandacht te brengen, mensenrechtenverdedigers te steunen en het mensenrechtenbeleid van de EU vorm te geven door middel van concrete beleidsvoorstellen. Dergelijke resoluties kunnen deel uitmaken van het wetgevingsproces, het resultaat zijn van initiatiefverslagen van de parlementaire commissies, of de uitkomst van [urgentedebatten](#) die gewoonlijk op de woensdagochtend van elke zittingsweek in Straatsburg plaatsvinden en waarin flagrante schendingen van de mensenrechten in de wereld aan de kaak worden gesteld. In de jaarlijkse resolutie van het Parlement over [mensenrechten en democratie in de wereld en het mensenrechtenbeleid van de Europese Unie](#) worden de resultaten van het EU-mensenrechtenbeleid en de uitdagingen op dit gebied geanalyseerd.

De [Subcommissie mensenrechten \(DROI\) van het Parlement](#), verbonden aan de Commissie buitenlandse zaken (AFET), is verantwoordelijk voor kwesties met betrekking tot democratie, de rechtsstaat, mensenrechten – inclusief de rechten van minderheden – in derde landen en de beginselen van het internationaal recht, alsook voor het waarborgen van coherentie tussen het extern beleid van de EU en haar mensenrechtenbeleid. De subcommissie houdt zich ook bezig met het dagelijks beheer van de mensenrechtendossiers, en haar delegaties brengen regelmatig bezoeken aan betrokken landen en instanties. De subcommissie houdt toezicht op de follow-up van de

door het Parlement aangenomen spoedresoluties en wisselt regelmatig van gedachten met de EDEO over de mensenrechtendialogen van de EU.

Andere commissies die zich over mensenrechtenkwesties in de externe betrekkingen van de EU buigen zijn: de Commissie buitenlandse zaken (AFET), de Commissie internationale handel (INTA), de Commissie ontwikkelingssamenwerking (DEVE) en de Commissie vrouwenrechten en gendergelijkheid (FEMM). Mensenrechten maken eveneens een essentieel onderdeel uit van de werkzaamheden van de vaste delegaties van het Parlement, die bilateraal en in het kader van parlementaire vergaderingen contacten onderhouden met de niet-EU-parlementen.

Dankzij zijn begrotingsbevoegdheden (overeenkomstig artikel 14 VEU en artikel 310, lid 1, VWEU) heeft het Parlement zeggenschap bij de toewijzing van middelen aan het instrument Europa in de wereld en andere financieringsinstrumenten die worden ingezet voor het bevorderen van de mensenrechten. Bovendien is het Parlement medewetgever voor de externe financieringsinstrumenten.

Ieder jaar kent het Europees Parlement de [Sacharovprijs voor de vrijheid van denken](#) toe aan mensenrechtenactivisten over de hele wereld. Op 19 oktober 2023 werden Jina Mahsa Amini en de beweging “Vrouw, leven, vrijheid” in Iran uitgeroepen tot winnaar van de Sacharovprijs 2023. De winnaars van 2022 waren de moedige inwoners van Oekraïne, vertegenwoordigd door hun president, verkozen leiders en maatschappelijk middenveld. Oekraïens president Volodymyr Zelensky sprak via een videoverbinding tijdens de prijsuitreiking op 14 december 2022 in Straatsburg. In 2021 werd de Sacharovprijs toegekend aan Aleksej Navalny, de belangrijkste oppositieleider van Rusland, bekend om zijn strijd tegen corruptie en mensenrechtenschendingen, en in 2020 werd de prijs toegekend aan de democratische oppositie in Belarus. Eerdere winnaars waren onder anderen Nelson Mandela, Malala Yousafzai en Raif Badawi. Het Parlement heeft het Sacharovprijsnetwerk opgericht, dat tot doel heeft de prijswinnaars te ondersteunen, onderlinge contacten tussen hen aan te moedigen en gezamenlijke activiteiten te bevorderen.

Het Parlement bevordert de mensenrechten in het kader van zijn bredere activiteiten ter ondersteuning van de democratie, waaronder verkiezingswaarneming, acties ter voorbereiding van verkiezingen en na afloop van de verkiezingen, parlementaire capaciteitsopbouw, bemiddeling en dialoog ter bevordering van de democratie ([5.4.2](#)).

De voorzitter van het Europees Parlement zet zich actief in voor de mensenrechten via verklaringen en brieven en door mensenrechtenkwesties bij ontmoetingen met belangrijke actoren aan de orde te stellen.

RASMA KASKINA
10/2023

